

«L'ENORME AFIRMACIÓ SÈNS LÍMITS»: NIETZSCHE EN MARAGALL

NORBERT BILBENY

RESUMEN:

En este artículo se examina una de las primeras y principales adaptaciones del pensamiento de Nietzsche en España, donde no tardaron en publicarse muchas de sus obras. Se admite generalmente que el poeta y escritor catalán Joan Maragall, perteneciente al Modernismo de fines del siglo XIX, se inspiró en algunas ideas entresacadas del filósofo de la «voluntad de poder». Mediante el cotejo de conceptos y términos, se concluye ahora que la deuda de este autor con *Así habló Zaratustra* es prácticamente literal. El texto que sigue muestra, pues, en qué forma y grado el nietzscheanismo toma cuerpo en la literatura de Maragall y de qué modo influye en su ideario personal.

En la seva conferència sobre els *Aspectes filosòfics del Modernisme català*, Josep M.ª Calsamiglia destaca la «capacitat que tingueren aquests homes per copsar l'essencial d'aquests i altres filòsofs» —referint-se a alguns filòsofs europeus de finals del segle XIX—, i que per això és «simbòlic» el cas de Maragall en relació a Nietzsche: «Partint d'una informació falsa, Maragall —afirma Calsamiglia— va escriure un treball força fidel al pensament nietzscheà. Dic que és simbòlic perquè aquesta capacitat d'encertar a les palpentes és una constant de l'impuls interior que movia els modernistes.»¹

Tractaré la presència de Nietzsche en la prosa de Maragall a partir d'aquesta reflexió, fixant-me principalment en els estudis ja publicats d'Eduard Valentí i Joan-Lluís Marfany, així com en els texts mateixos de Nietzsche que incideixen en l'obra de l'escriptor català. La influència nietzscheana sobre aquest coincideix, almenys en els seus signes evidents, amb l'època més modernista i temperamentalment més vitalista del personatge, entre 1893 i el 1900. D'altra banda, es dona en el context que el naturalisme literari i la mentalitat positivista estan cedint el pas, en el Modernisme català, al simbolisme artístic i a una espiritualitat neoromàntica. El mateix nietzscheanisme maragallià és un dels millors exponents d'aquest tombant ideològic del Modernisme que es comença a registrar a Catalunya al voltant de la segona època de la revista *L'Avenç* (1889-1893).

La primera vegada que en aquest país es fa una al·lusió a Nietzsche és en el llibre *Ricardo Wagner. Ensayo biográfico-crítico*,² de Joaquim Marsillach, l'iniciador del wagnerisme a la península. Maragall el devia conèixer prou bé, ja que havia format part del grup melòman dels *paquenyus* i ell mateix és el primer traductor de Wagner al català (*Tristany i Isolda*, 1896; part del *Parsifal*, el mateix any). Ara, no podem considerar-lo pròpiament un wagnerià, almenys pel que fa a la literatura i al pensament del músic alemany,³ i potser des del punt de vista musical i tot: l'obra escrita no ens deixa pensar el contrari. Uns anys més tard, entre 1892 i 1893, Nietzsche és citat escadusserament pels escriptors Alexandre Cortada, Jaume Brossa i Pompeu Gener.⁴ Durant aquest

1. CALSAMIGLIA, J. M., *Assaigs i conferències* (Ariel, Barcelona, 1986), p. 140.

2. Barcelona, 1878. Cf. pp. 51-52, 64, 99 i 145. Precisament, la primera traducció francesa d'una obra sencera de Nietzsche va ser *Le cas Wagner* (París, 1892).

3. A l'Arxiu Maragall hi ha un volum antològic del pensament de Wagner amb la major part de pàgines encara per obrir. Vid. també: DDAA, *Wagner i Catalunya* (Ediciones del Cotal, Barcelona, 1983).

4. VALENTÍ, E., «Joan Maragall, modernista i nietzscheà», *Els clàssics i la literatura catalana moderna* (Curial, Barcelona, 1973, pp. 136-137). Aquest capítol

temps, i fins a la fi de segle, aquests i d'altres autors —també Maragall— es referiran sovint al filòsof alemany i a escriptors com Ibsen, Strindberg, Tolstoi, Maeterlinck, Verlaine, com a prova de la seva adhesió als ideals «moderns».

Pel que fa a Nietzsche, els lectors catalans de l'època modernista segurament varen començar a tenir-ne notícia a partir de les revistes franceses. En aquestes la primera menció al pensador germànic es fa el 1888⁵ —no gaire abans, doncs, de la que es va fer a les revistes catalanes—, continuada després, als anys noranta, per la *Revue des Deux Mondes*, prou coneguda dels modernistes catalans. Aquests extenen la referència nietzscheana a les revistes *L'Avenç*, *Catalònia* i *Juventut*, principalment, mentre que els intellectuals anarquistes ho faran, més tard, a *La Revista Blanca*, entre 1898 i 1905.⁶ Mentrestant, la traducció sistemàtica de Nietzsche en llengües llatines no s'iniciarà fins ben entrat el nou segle: així en l'edició del *Mercure de France* com en la versió de *La España Moderna*.⁷ Amb tot, allò que està fora de dubtes és que Joan Maragall és qui primer parla de Nietzsche, no sols a Catalunya, sinó a Espanya, «en un to digne i informat», com diu Eduard Valentí.⁸ I això és el que em correspon de justificar.

I

Abans que Joan Maragall comencés a parlar del filòsof alemany, el 1893, va anar manifestant la seva actitud modernista

---

és una reelaboració de l'article del mateix titol aparegut a la *Revista de Occidente*, 59:195-222, 1968.

5. BOURDEAU, J., «Nietzsche, inventeur d'une philosophie perverse», *Journal des Débats* (citat per VALENTÍ, E., *Els clàssics...*, op. cit., p. 134).

6. Vid. els comentaris que Pere Corominas hi va dedicar, el 1900, a l'*Humà*, *massa humà* (pp. 480-483 i 516-520). El mateix any en parlava Pompeu Gener a *Juventut* (pp. 473-475). Per un panorama general de la introducció de Nietzsche a Espanya, vid.: RUKSER, U., *Nietzsche in der Hispania* (Francke Verlag, Berna, 1962); ILIZ, P., «Nietzsche in Spain, 1890-1910», *Publication of the Modern Language Association of America*, LXXIX (1964), pp. 80-96; SOBEJANO, G., *Nietzsche en España* (Gredos, Madrid, 1967); i SÁNCHEZ PASCUAL, A., ed., *Nietzsche: estudios y textos*, *Revista de Occidente*, n.º 125-126, agost-setembre 1973, pp. 286 ss.

7. Les dues col·leccions es troben, en primera edició, a la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès.

8. *Els clàssics...*, op. cit., p. 131. També ho reconeix així Gonzalo Sobejano en el seu erudit *Nietzsche en España*, op. cit., pp. 38-40. Pel seu cantó, Eugenio Trias afirma que Maragall es «el verdadero introductor de Nietzsche en España»: cf. *El pensamiento cívico de Joan Maragall* (Península, Barcelona, 1985), p. 147.

—causa, si més no, perquè acabi parlant de Nietzsche— en diversos articles d'opinió al *Diario de Barcelona*, del qual va ser un dels principals col·laboradors a partir del 1892.⁹ Aquests articles varen suposar una de les millors expressions, tant pel seu caràcter i contingut, com pel seu abast públic, de la nova generació intel·lectual modernista. En el breu període del trimestre d'hivern (desembre 1892—febrer 1893), Maragall aconsegueix resumir als lectors conservadors de l'esmentat diari les idees iconoclastes —per a l'època— d'aquesta generació, a la vegada que, sense por i obertament, se'n fa partícip del tot. Prepara, així, la via per l'admissió del nietzscheanisme, que es farà efectiva a la primavera següent.

El text *La juventud conservadora* (3-XII-1892) és l'encarregat de trencar el foc: encara que es digui «conservadora», la joventut, pel fet de ser-ho, ja és revolucionària. Qui diu joventut diu, per tant, «¡*excelsior!*»: recordem que aquest és el títol del seu poema «nietzscheà» del 1895. Ara, crec que és particularment suggerent aquest article perquè recull, probablement sense ser-ne conscient, una idea nietzscheana: que l'home *no està fet*, i que no és funció de cap classe social o societat completar una realitat que pertany al cicle d'un recomençament etern.¹⁰ És una coincidència segurament fortuïta, però expressiva si més no de la predisposició de Maragall per comprendre i acceptar ben aviat la noció del *sobrehome* (*Übermensch*) nietzscheà com a home completat finalment per la seva pròpia voluntat. A *La hora presente* (14-I-1893) diu, amb Vogüé,¹¹ que la «vida moderna», sota la pressió del materialisme capitalista, es troba sense ènergia i mancada d'ideals. Això no obstant, el reclam d'aquesta «alteza moral», per fer front a la mesquinesa dominant; és tot just l'altre aspecte que caracteritza aquest nou viure, i del qual «no tenemos ningún reparo en envanecernos».¹² A l'article *La nueva generación* (26-II-1893) la predisposició cap al nietzscheanisme es fa encara més patent. Hi ha una nova generació —una realitat de *vida*— que sap que «ha de hacer algo y que, ante todo, ha de deshacer mucho»: és a dir, que té un imperatiu moral que exigeix destruir vells valors per tal de cons-

9. Per les referències biogràfiques he seguit: SERRAHIMA, M., *Vida i obra de Joan Maragall* (Laià, Barcelona 1981), i MARAGALL, G., *Joan Maragall: esbós biogràfic* (Edicions 62, Barcelona, 1988).

10. MARAGALL, J., *Obres completes*, II Selecta, Barcelona, 1960), p. 335. La idea nietzscheana es troba a *Més enllà del bé i del mal*, § 62.

11. DE VOGÜÉ, E.-M., parlamentari francès monàrquic liberal, escriptor, és considerat l'introductor a França, cap als anys vuitanta del segle XIX, de la literatura de Tolstoi i Dostoievski (*Le roman russe*, 1886). Maragall s'inspira en un dels seus articles a la *Revue des Deux Mondes*.

12. O. C., II, p. 340.

truir-ne de nous.¹³ Aquest és precisament el doble joc de l'acció que també en nom de la vida proclama Nietzsche, als anys vuitanta, en la seva trilogia moral per la «transvaloració de tots els valors» (*Umwertung aller Werte*).¹⁴ Maragall afegeix que aquesta adhesió a la vida («verdaderamente el signo moderno») no ha de ser entesa com una negació, sinó com un principi actiu i veritablement afirmatiu: la ideologia d'*El comte Arnau* —començat només dos anys després— està present *in fieri*, i la coincidència amb el pensament afirmatiu del sobrehome nietzscheà també és clara. «Esta amplitud, esta indulgencia intelectual —hi escriu—, este considerar con amor la vida en todas sus realidades, es verdaderamente el signo moderno. Y no hay que tomar esta amplitud y este amor por cualidades pasivas o de negación. La mejor prueba de que no son tales, de que contienen un principio activo y poderoso, es la rapidez con que gastan, corroen y aniquilan cuanto tocan, cuando el objeto del contacto no les es asimilable o les es contrario.»¹⁵

Arribem, així, al «famós, polèmic i rellevant primer article de Maragall sobre Nietzsche», com diu Calsamiglia, al mateix temps que afegeix que l'escriptor català és la «figura culminant i el centre de gravetat del Modernisme».¹⁶ Escrit el mes de maig de 1893, l'article *Federico Nietzsche*¹⁷ convida les intel·ligències joves a beure d'una «idea nueva de la vida» contra «pesimismo y sutilezas»; a seguir, doncs, el vitalisme en una hora de decadència. Aquesta idea nova la dona Nietzsche, del qual destaca quatre trets principals. La *intelligència*, primer, com a principi de solució per una època «de intelectualismo y de degeneración fisiológica». La *voluntat*, després, com a força contributiva de l'anterior. La *diferència*, per consegüent, entre els homes, segons la possessió de les dues facultats esmentades: el domini pertany a «todo aquello que es fuerte, libre y alegre». El *malestar de la cultura*, per últim, és el resultat d'haver cregut precisament el contrari, en concebre la moral i el dret segons la llei dels febles, que és com agafar «la vida al revés». Per tot plegat, Maragall valora l'ideari nietzscheà com una «oleada de aire sano».

És evident també la cautela del poeta per no ser jutjat tan dissolvent com el filòsof. Del pensament d'aquest passa a afirmar tot seguit que no és nou *ni indiscutible*: «¿A dónde iríamos a

13. *Ib.*, p. 345.

14. El *Més enllà...* al·ludit, *La genealogia de la moral i El capvespre dels idols*.

15. *O. C.*, II, p. 347.

16. *Assaigs i conferències*, *op. cit.*, p. 124.

17. *O. C.*, II, pp. 136-138.

parar?», s'exclama. No és la prèdica de la força material allò que més el captiva: en aquest cas, observa lúcidament, fins i tot els forts en sortirien malparats. Si triomfés l'ideal nietzscheà «...no serían las menos oprimidas las clases interesadas en que la susodicha atmósfera domine». Allò que li atrau de Nietzsche és el seu caràcter de «poeta», en primer lloc; per la qual cosa Maragall podrà dir que s'hi ha acostat perquè ha obeït «simplemente a un irresistible impulso expansivo nacido de la emoción». En segon lloc, s'hi adhereix amb motiu del seu «radicalismo aristocrático», tan oportú en un temps de «tanta democracia y tantas instituciones democráticas». Per acabar, veu aprovatoriament en Nietzsche el participant d'un «movimiento de protesta» —i aquí no pot dissimular la voluntat contestatària de l'article—, al costat d'Ibsen i Tolstoi, «...contra el orden social existente en lo que éste tiene de falso, de vacío, de formal, de cuerpo sin alma». Decididament, forma part dels «grandes hombres». La cautela per tal de no ser pres com un immoralista no li pot servir, doncs, de gaire. Més i tot, després de les línies finals del text, en què posa Nietzsche entre els signes precursors d'una esperada «nueva fase de la evolución humana».

És pràcticament segur que Maragall no coneixia directament el filòsof alemany a l'hora d'escriure això.¹⁸ El mateix poeta, en una carta, confessa haver-se inspirat únicament en un article de Ludwig Stein, professor de Basilea, a la *Deutsche Rundschau* del mes de maig en curs.¹⁹ Allò que crida l'atenció és, però, que Maragall aconsegueix invertir el to recriminatori del text de Stein sense allunyar-se gaire del que realment sostenia el filòsof de l'*Anticrist*. Possiblement això quedi explicat per la *predisposició* de Maragall, tal com deia abans, a compenetrar-se amb un autor com Nietzsche, pel seu sentit innat, comú en els dos, de la grandesa d'ànima i l'elevació espiritual. A part d'això, la descripció del nietzscheanisme amb la fórmula d'un «radicalisme aristocràtic» ens permet pensar que Maragall possiblement —no «probablement», com diu Valentí²⁰— havia tingut coneixement de l'estudi més extens dedicat fins llavors al filòsof, el signat per Georg Brandes amb el títol *Aristokratischer Radikalismus*, aparegut també a la *Deutsche Rundschau*, la revista que llegia Maragall.²¹ En tot cas, ara estic

18. Vid. VALENTÍ, E., *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos* (Ariel, Barcelona, 1973), p. 333.

19. Carta a Josep Soler i Miquel (17-V-1893), *O. C.*, I, p. 1.150. Eduard Valentí dóna la referència completa de l'article a *Els clàssics...*, *op. cit.*, p. 140 n.

20. VALENTÍ, E., *Els clàssics...*, *op. cit.*, p. 134.

21. *D. R.*, LXIII: 52-89, 1890. Brandes va ser un dels primers i més actius difussors de Nietzsche a la cultura germànica.

d'acord amb Valentí en que el breu assaig del poeta català constitueix «el primer article complet que al nostre país ha estat dedicat a Nietzsche, i hi marca, així, una fita en la moderna història de les idees».²²

II

L'article, però, no va arribar a ser publicat. La direcció del *Diario de Barcelona* el va sotmetre a la censura eclesiàstica, i el resultat va ser que restés inèdit.²³ Valentí escriu que l'autor ja s'havia proposat, a l'escriure'l, «commoure les consciències, més que facilitar les digestions».²⁴ Podriem afegir que aquesta mateixa intenció havia orientat dos articles publicats al diari immediatament abans de la redacció de l'assaig sobre Nietzsche. *Alrededor de un drama* (22-IV-1893) comenta l'escenificació d'*Un enemigo del poble* en termes elogiosos. L'obra d'Ibsen, segons Maragall, és d'un «intenso anarquismo». El seu protagonista és un «verdadero héroe», únicament pel fet de ser més intel·ligent i generós davant del poder i dels prejudicis de la societat que l'envolta. El mateix que diu a l'article sobre Nietzsche es troba ara en la conclusió d'aquest altre: hi ha un *home fort* que ha de dirigir el món guiat per la seva *intelligència*. Amb ella no vol defensar cap principi intel·lectualista, perquè l'home fort «apoya su planta firme y segura en el suelo humilde». La seva missió és donar sentit a les coses. No es tracta, doncs, d'una intelligència amb valor per ella mateixa, com volen els decadents o els nihilistes, sinó compromesa amb els valors i aquesta recerca del «sentit». Per això, enfonsant la seva intelligència en la vida i posant-la al servei de la millora moral, l'home fort —com el doctor Stockmann en el drama d'Ibsen— és actiu i afirmatiu, no contemplatiu ni negativista com alguns «moderns», aquells que són víctimes, segons Nietzsche, d'un nihilisme «europeu» o negatiu. Ara, el tipus de la seva afirmació

22. *Els clàssics...*, op. cit., p. 140.

23. MARAGALL, G., *Joan Maragall: esbós biogràfic*, op. cit., p. 60.

24. *Els clàssics...*, op. cit., p. 138. El mateix Valentí diu que Maragall va voler recollir el quasi desafiament expressat feia poc per Alexandre Cortada («Les idees noves en el Brusí», *L'Avenç*, 15-III-1893), perquè el poeta, després dels articles «modernistes» de l'hivern d'aquell any, fixés el seu compromís amb les «idees noves», més i tot quan existia la possibilitat que Maragall fós el nou director del *Diario de Barcelona*, donada la malaltia de Mañé i Flaquer: *vid. El primer modernisme...*, op. cit., pp. 199 ss.

exigeix haver passat abans per una negació: «Por qué afirmar? En el último acto *El enemigo del pueblo* se recrea en los rayos del sol y en los efluvios de primavera que entran por los huecos de los cristales que la muchedumbre instintiva le ha roto a pedradas; pues bien, aquellos rayos y efluvios son como una afirmación pasando a través de una negación.»²⁵ Això és el que conclou Maragall després d'haver presenciat el drama d'Ibsen. Aquesta conclusió, d'altra banda, no difereix gaire, com és evident, de la tesi nietzscheana de la *transvaloració* corresponent a un nihilisme actiu: per crear nous valors cal haver destruït els anteriors. Però una destrucció, a la fi, no és concebible sense pertànyer a la perspectiva d'una gran afirmació.²⁶

L'altre article, *La reforma electoral en Bélgica* (29-IV-1893), és el primer text maragallià en què apareix el nom de Nietzsche, acompanyat aquí del qualificatiu d'anarquista modern. Insistent en la idea de l'article sobre Ibsen al voltant de la intel·ligència dels forts, creu en la necessitat que el govern correspongui a les «minorías inteligentes», no a la «tiranía de las mayorías», tal com Stuart Mill —diu— havia proposat a *Consideració sobre el govern representatiu* per tal de fer compatible el liberalisme amb un progrés selectiu de la humanitat. Maragall celebra que el parlament belga hagués aprovat el projecte Nyssens de reforma electoral d'acord amb aquesta idea de Mill. Amb tot, el text en qüestió no pot ser valorat com a nietzscheà. L'allusió a Nietzsche és breu i es fa de passada, només per indicar, en un incís, que una determinada interpretació del liberalisme que confón, amb Hobbes, llibertat i poder, condueix al «moderno anarquismo» del filòsof alemany, en què llibertat i igualtat resulten antitètiques. Això no obstant, uns dies després redactarà l'article laudatori sobre Nietzsche. «Ara estic molt entusiasmat amb Nietzsche», escriu, paral·lelament, al seu amic Soler i Miquel. Però continua: «¿Com m'ho arreglaria jo per a explicar tot això en el *Brusi?* (...) A l'últim me'n trauran, d'aquella casa, i faran bé.»²⁷

El pronòstic es va mig complir amb la prohibició de l'article sobre Nietzsche. Així, torna a escriure al seu amic comunicant-li ara que ha rebut serioses advertències de part del director del

25. O. C., II, pp. 356-357.

26. Uns anys després, en carta a Pere Corominas del 22-I-1902, Maragall li fa a aquest una «confessió general» com no recorda haver-la feta a ningú: «... em repugna tota negació que no estiga inspirada en una afirmació més poderosa: i crec punible socialment tota destrucció que no siga capaç de construir tot seguit quelcom més fort que lo que es destrueix» (O. C., I, p. 957). Per la tesi nietzscheana de la creació/destrucció, *vid. Més enllà...*, *op. cit.*, § 61.

27. O. C., I, p. 1.150.

diari, qui ha decidit remetre el text a la censura eclesiàstica. «Això a la llarga m'emprenya, que tantes camàndules», li confessa. Finalment la seva actitud al respecte és ben clara: «Veiam què farà la censura: per *supuesto* que jo no passarè per més que per allò per què pugui bonament passar. Suprimir lo que vulguin fins a cert punt, segons com atenuar; variar l'enfocament, no.»²⁸

Maragall troba una sortida a aquesta turbació amb la publicació a la revista *L'Avenç* de l'article censurat unes setmanes abans.²⁹ El reescrui en català, però sobretot el fa més dens i incisiu, com si aprofités ara, en descàrrec, per dir tot allò que s'havia callat en el moment de redactar la primera versió. Aquí, per exemple, diu —parafraçant Nietzsche: «El fi de la vida és el goig, la satisfacció dels instints; el medi per a disfrutar-la, la força, el poder.» O, tanmateix, que el cristianisme «no és més que un platonisme *ad usum plebis*». És significatiu, per això, que el signi amb pseudònim («Panphilos»), i no deixa de ser sorprenent que aquesta mateixa versió no estigui encara recollida a les *Obres completes* del poeta.³⁰ Del començament al final d'aquest article, Maragall sembla voler donar una resposta a la censura a que se l'havia sotmès amb una crida ara a la «indulgència» davant de tota vida o opció diferent a la nostra. «Deixem fer, deixem fer», acaba el nou text pronietzscheà. En consonància amb això, i com un autèntic manifest de la vida proteica, crec que el nucli de l'escrit es troba en l'afirmació «...que la grandesa d'avui, la nostra, consisteix, no en morir per una idea, sinó en viure per totes». Aquests són «els únics que *viuen*». I això és el que ha entrevist molt bé en la notícia que li ha arribat de Nietzsche; però ja era abans, i ho continuarà sent, una idea ben endinsada en la sensible personalitat poètica de Maragall. Així, allò que no podia ser tant una identificació objectiva, com, al nostre parer, un fenomen d'empatia entre personalitats literàries, farà que el poeta català acabi fent un encès elogi de l'ideari del filòsof, però sobretot que escrigui; sense titubejar, guiant-se només per la intuïció, que «L'estil de Nietzsche, el color i vida que dóna a les idees, la plas-

28. *Ib.*, pp. 1.151-1.152.

29. «Nietzsche», *L'Avenç*, V: 195-197, 1893.

30. Es pot trobar una reproducció íntegra al volum de la *Revista de Occidente* ja esmentat, pp. 299-303. Pel que fa al contrast entre una versió i l'altra, compari's el paràgraf castellà que diu «Cuando la vida suber, instinto es igual a felicidad y el goce la ley universal» amb la seva adaptació al català, més *enragée*: «Quand la vida puja, felicitat és igual a instint, i l'instint la moral dels forts, dels que tenen receptivitat per la vida, dels únics que *viuen*. Això de qu'els instints han de combatre's i domar-se és una deplorable fórmula de la decadència. I ara hi vivim, en aquesta decadència, i és incurable.»

ticitat de la frase, són veritablement encisadors; com a *escriptor* és genial».

Passat pràcticament l'estiu d'aquest any 1893 Maragall encara proclama la seva admiració per Nietzsche, almenys si ens basem en les cartes escrites a Antoni Roura durant el mes de setembre. En la signada el dia 15 li fa extensiu que Zola ja no és, en l'ambient literari barcelonès, l'«amo de tot». I afegeix: «No fill, no: Ibsen, Tolstoi, Maeterlinck, Nietzsche. Et c'est toujours du Nord —qui nous vient la lumière». Més encara, sota l'auspici d'aquests noms «...se pot dir que ha vingut a la vida pública el grupo *modernista* de Barcelona».³¹

III

Aquesta adhesió incondicional no podia durar gaire. Alguns fets d'ordre col·lectiu, a part d'altres d'índole personal,³² van condicionar que a partir de la tardor de 1893 Maragall posés ordre al seu entusiasme per Nietzsche. Em refereixo sobretot als atemptats terroristes de Barcelona comessos per elements anarquistes, contra Martínez Campos, a finals de setembre, i contra el públic del Liceu, al mes de novembre. Això posava en molt mala situació, sens dubte, i dins de l'ambient de la burgesia catòlica a la qual pertanyia el poeta, el missatge presumiblement «anarquista» d'un Ibsen o un Nietzsche. La situació s'allargarà fins als darrers anys del segle, a causa del rebrot d'actes violents i de les tensions de classe que això provocava.

En una paraula, Maragall canalitzarà o *sublimarà*, millor, el seu nietzscheanisme pel cantó de la reflexió poètica, o a tot estirar pel d'una certa mística vitalista. Per una banda, doncs, es concentrarà en el Nietzsche *literat*, del qual agafa idees i imatges per la seva poesia, fins al punt de proposar-se conjuntament, i com veurem, la traducció de l'*Així parlà Zarathustra*. Al capdavall, ja va deixar dit, en l'article de *L'Avenç*, i després de recordar els trets de l'ideari nietzscheà, que «Això és un torrent de poesia!» Per una altra banda, el replegament afectarà el seu propi pensament polític, insistint als seus articles periodístics en un liberalisme en què el factor «aristocràtic» —per seguir l'expressió de

31. O. C., I, p. 1.110.

32. Acadèmic de Bones Lletres, Secretari de l'Ateneu Barcelonès, estabilització econòmica i familiar...

Brandes— s'imposi sobre el signe «radical». Com a resultat d'una cosa i de l'altra, el seu tercer i darrer article sobre Nietzsche, l'escrit a propòsit de la seva mort, l'any 1900, representarà poc més o menys una retractació de la seva inicial recepció anarquista del filòsof alemany. Però vegem-ho una mica més de prop.

Els poemes en què es comença a notar la presència nietzscheana són alguns dels recollits al volum *Poesies*, publicat el 1895, com «Paternal» i «Excelsior», o els escrits aquest mateix any, però publicats més tard, com «Cant de Novembre» (*Visions & Cants*, 1900). D'altra banda, aquesta és la data en què Maragall pensa en la composició d'*El comte Arnau*, indubtablement el seu poema més nietzscheà,³³ del qual parlaré una mica més endavant. Els estudiosos, a partir de l'obra d'Arthur Terry,³⁴ han reconegut aquest vincle del poeta modernista amb el filòsof de la *voluntat de poder*. A «Excelsior», segons Marfany, el nietzscheanisme deixa de ser una moda i esdevé «una forma de veure el món i una ètica».³⁵ Certament, la idea d'un progrés infinit que caracteritza *El comte Arnau*, amb el seu cavalcar inacabable, està ja recollida en aquest text. Parallelament, el «Cant de Novembre», apologia de la vitalitat i de l'ésser terrè, comparteix una semblant empremta nietzscheana.³⁶ Parla en favor d'aquesta correspondència encara un altre senyal. El «Cant dels joves», poesia més tardana que les anteriors, però publicada igualment a *Visions & Cants*, conté en només vint versos breus el major nombre de vegades en què apareix una noció nietzscheana, en aquest cas la d'un esperit *solar*. Això no ens ha d'estranyar, perquè molt probablement la seva composició coincideix amb la traducció maragalliana d'uns fragments del *Zarathustra* (els del capítol «A l'anar a sortir el sol») en què es reitera la mateixa noció. És prou simptomàtic, en aquest sentit, que el «Cant dels joves» es publicués per primera vegada a la revista *Catalònia*, concretament en el número del 15 de febrer de 1898, i l'esmentat fragment de Nietzsche aparegués en el número immediatament posterior, només deu dies després i a la mateixa revista. Com també és prou revelador que la primera referència pública al comte Arnau (l'article *Cercant el*

33. Vid. cartes a Antoni Roura, del 15-VIII-1895 (O. C., I, 1.118-1.119), i a Felip Pedrell, del 9-I-1900 (O. C., II, 922-923).

34. TERRY, A., *La poesia de Joan Maragall* (Barcino, Barcelona, 1963), pp. 141-143.

35. «Joan Maragall», *Història de la literatura catalana*, VIII (Ariel, Barcelona, 1986), p. 203. Del mateix autor, vid. *Aspectes del modernisme* (Curial, Barcelona, 1979), pp. 134-135.

36. Vid. BOU, E., «Estudi introductori» a J. Maragall, *Visions & Cants* (Edicions 62, Barcelona 1984), p. 18.

comte Arnau) aparegués igualment un número abans, també a Catalunya, que el de la segona tramesa de la traducció del *Zarathustra*, el quinze de desembre.

Ja hem dit que la sublimació poètica del nietzscheanisme anava acompanyada i justificada en el nostre autor per una moderació política expressada en els seus texts periodístics. Ho comencem a notar cap a finals de l'any de la seva descoberta de Nietzsche, el 1893, i en els tres articles que porten el títol de *Progreso y miseria*.³⁷ Es tracta d'un comentari favorable a l'obra *Progress and Poverty* publicada el 1879 per l'economista ricardià i reformista Henry George. Maragall coincideix amb ell en què cal posar fi al capitalisme especulatiu basat encara en les rendes de la terra. Per contra, la intel·ligència i la cultura han de ser l'únic mòbil i mitjà, respectivament, per fer avançar la humanitat. Però l'important a retenir, crec, és la defensa de la intel·ligència³⁸ com a primera qualitat d'un nou caràcter moral: això ja ho havia recollit abans de Nietzsche, però ara ho agafa d'un autor menys suspecte d'immoralisme. Precisament en l'ordre moral, aquesta mateixa *marche arrière* del seu radicalisme es verifica en la substitució de Nietzsche per Guyau en el capítol dels seus mentors filosòfics. En realitat podem dir que *torna* a Guyau, perquè encara ben poc abans del seu nietzscheanisme, i en la sèrie dels seus articles «modernistes», es referia al moralista francès com «el maestro de los jóvenes».³⁹ L'any 1896 Guyau és presentat diverses vegades per Maragall com un excepcional conciliador entre el sentiment d'individualitat i el de solidaritat.⁴⁰ Però no s'acaba aquí. En la correspondència amb Carles Rahola confessa: «A mi em dominà per molt temps i me n'ha restat molt a dins: té lo que no tenen molts grans com ell: té força de simpatia.»⁴¹ I li arriba a dir: «...fou el meu autor preferit».⁴² Possiblement la millor mostra ideològica d'aquesta dissipació deliberada del seu radicalisme nietzscheà sigui el seu article *La aristocràcia*, d'aquell mateix 1896,⁴³ on l'aristocràcia dels *forts* ha cedit el lloc a un liberalisme governat per una aristocràcia dels *intelligents*. Ara, aquesta és ja una idea comuna en el regeneracionisme peninsular de fi de segle.

37. *Diario de Barcelona*, 20-XII-1893, 3-7. I. 1894.

38. *O. C.*, II, p. 409.

39. «La nueva generación», *O. C.*, II, p. 347.

40. *O. C.*, II, pp. 490-491, 504-506.

41. Carta del 17-XI-1906 (*O. C.*, I, p. 1.074). *Vid.* també la del 1-III-1907 (*Ib.*, p. 1.076).

42. *Id.* 17-VIII-1908 (*Ib.*, p. 1.078).

43. *Diario de Barcelona*, 3-VI-1896 (*O.C.*, II, pp. 484-488).

Crec, amb altres autors, que hi ha elements suficients per pensar que aquest canvi cap a la moderació del seu modernisme inicial s'acompleix el 1900, l'any de la publicació de *Visions & Cants*, on s'inclou la primera part d'*El comte Arnau*. Després d'aquesta obra, la presència nietzscheana, sigui en la poesia o en la prosa, és força més opinable. Els signes que acrediten aquest canvi són, pel que fa a la creació, el començament de la segona part d'*El comte Arnau*, la qual serà, per Marfany, «la manifestació més explícita de l'abjuració per Maragall del seu vitalisme modernista dels anys noranta».⁴⁴ Respecte al pensament, puc afegir que aquesta retractació es fa palesa a la tardor del 1900 amb el tercer i darrer article dedicat a Nietzsche, ara amb motiu de la seva mort, i en tot cas posterior a totes les peces recollides a *Visions & Cants*. L'actitud davant del filòsof és molt diferent a la de set anys abans. Des del sentiment d'una «fuerte piedad» cap a ell, afirma que Nietzsche va ser un home equivocant, perquè tenia set de Déu i va morir sense voler-ne beure, simplement a causa de la seva «soberbia satànica».⁴⁵ Bastant gran havia de ser la voluntat de retractació de Maragall, ell que havia llegit i traduït Nietzsche, perquè digués tot això i encara conclogués que el pensador del *sobrehome* havia anat «por caminos extraviados», per la qual cosa convenia prendre exemple de Sant Agustí. L'únic que li permet acostar-s'hi és, en canvi, l'aspecte poètic del filòsof, i més específicament pel seu *sentit de la terra*,⁴⁶ que tot just, com de seguida veurem, havia estat un element propiciador d'*El comte Arnau*. Ara, és igualment cert —i tot l'article ho reflecteix— que Maragall s'espanta encara, tal com li havia succeït a la tardor del 1893, davant del Nietzsche immoralista i ateu al que un dia s'hi va acostar: i no precisament com un pecat de joventut, sinó ja en plena maduresa. Maragall, en fi, es rebella ara contra la seva pròpia temptació.

Un testimoni d'excepció del «risc» que va córrer el poeta amb Nietzsche és en aquest cas el del seu amic entranyable Josep Pijoan en *El meu don Joan Maragall*: «Però potser el que li havia donat més fama en aquell temps, era d'haver-se arriscat a traduir fragments del Zarathustra en les pàgines de *L'Avenç*. Encara que *L'Avenç* no fós llegit sinó per unes quantes dotzenes de per-

44. *Història de la literatura catalana, loc. cit.* També del mateix autor: «Pròleg», a J. Maragall, *El comte Arnau* (Edicions 62, Barcelona, 1974), pp. 10-15. *Vid.* alhora les diferents perioditzacions de l'evolució ideològica de Maragall a: VALENTÍ, E., *Els clàssics...*, *op. cit.*, pp. 143, 150-151, i BILBENY N., *La ideologia nacionalista a Catalunya* (Laià, Barcelona, 1988), pp. 107-115.

45. «Federico Nietzsche», *Diario de Barcelona*, 19-IX-1900 (O. C., II, p. 139).

46. *Loc. cit.*

sones, era un pecat massa greu traduir Nietzsche un senyoret que vivia al carrer de Trafalgar, perquè no se n'enterès mig Barcelona. Més tard fins els seus antics companys n'hi van demanar comptes. Quan escrivia al *Brusi*, deien en broma que En Maragall tractava de reconciliar Jesús amb Nietzsche, com si el *Brusi* fós l'Evangeli i *L'Avenç* el portantveu de la revolució.»⁴⁷ Pijoan, però, no s'exten fins a dir-nos el com i el perquè Maragall va voler posar fi tan aviat a aquesta broma.

IV

La clau per conèixer la millor assimilació maragalliana de Nietzsche en tot aquest procés que va de 1893 a 1900 ens la dona el mateix poeta en el referit article sobre el traspàs del filòsof: el *sentit de la terra*. Aquesta noció resumeix la vessant místico-poètica amb què definitivament es presenta el nietzscheanisme de Maragall. Al meu parer són fonamentals per comprendre-la dues produccions de finals de segle. Es tracta de la traducció dels fragments de *Zarathustra*, apareguts a la revista *Catalònia* l'any 1898, i la composició de la primera part d'*El comte Arnau*, publicada el 1900, però prologada ja per l'article *Cercant el comte Arnau*, que veu la llum igualment l'any 1898, a la mateixa revista (15-X-1898).

Una primera versió d'*Així parlà Zarathustra* havia ja aparegut a *L'Avenç*, el 1893, tot just, i reveladorament, després de l'article encomiàstic de Joan Maragall cap al filòsof. Però era una traducció no signada i manllevada, a més, d'una antologia en francès de l'obra de Nietzsche. No hi ha indicis suficients per pensar que aquesta versió al català —versió *sui generis*— fós deguda a Maragall o promoguda per ell directament.⁴⁸ Tot fa pensar que va traduir Nietzsche directament de l'alemany. Així ho creu també Valentí⁴⁹ i ho testimonia Pijoan, qui diu que el poeta, abans de casar-se, «va aprendre l'alemany fins a entendre'l a la perfecció».⁵⁰ D'altra banda, en la biblioteca personal que es conserva de Joan Maragall s'hi troben, en llengua original, diverses obres

47. *Catalònia*, Barcelona, 1927, pp. 34-35.

48. «Fragments de les obres de Frederic Nietzsche», *L'Avenç*, 20-21:305-309, 1893. La font era el llibre de LAUTERBACH, P. i WAGNON, A., *A través l'oeuvre de Frédéric Nietzsche*. Grilli diu, en canvi, que la traducció és del mateix Maragall: *vid. El mite laic de Joan Maragall* (La Magrana, Barcelona, 1987), p. 61.

49. *Els clàssics...*, op. cit., p. 149.

50. *El meu don Joan Maragall*, op. cit., pp. 30-31.

de Goethe, Schiller i Heine. De Nietzsche només n'hi ha una, i és precisament *Also sprach Zarathustra*, en l'edició corresponent, nogensmenys, a les primeres obres completes del filòsof, preparades pel seu deixeble i amic Peter Gast.⁵¹ Aquest exemplar presenta una sèrie de marques al marge fetes pel seu propietari, especialment a la introducció que fa Peter Gast. Les del text es corresponen exactament amb els paràgrafs que després traduiria Maragall, i que són: 1) Pràcticament tots els cinc primers apartats del *Pròleg*; 2) una selecció d'*El coneixement immaculat*, capítol de la Segona Part; i 3) gairebé tot el capítol de la Tercera Part titolat *Abans de la sortida del sol*.⁵² Al meu parer la traducció és prou fidel al text i a l'expressió de l'autor: potser només amb alguna concessió a la síntesi dels enunciats originals,⁵³ però buscant sempre un català oral i entenedor.⁵⁴

La pregunta que ara ens podem fer és per què Maragall va escollir aquests fragments i no uns altres. Al marge que en tingués ja un coneixement previ (una hipòtesi racional, perquè tota la resta del llibre no presenta cap més marca personal), el fet és que els texts seleccionats per ell són ben resumitius del pensament nietzscheà en el trànsit de la seva època «il·lustrada» a l'època «immoralista» de la *voluntat de poder*. El *Zarathustra* representa l'índex i constància d'aquest canvi, i per afegit l'obra en què es resumeix millor el pensament de l'autor. D'aquests fragments va poder extreure Maragall les idees, entre d'altres, però sobretot, del *sobrehome*; del *sentit de la terra* que el mena; del seu *caminar amb passos fermes* com a *esperit lliure i solitari*; de la seva marxa sempre *cap als homes* i seguint *l'ascensió del sol*; del seu anunci a aquests homes de la *mort de Déu* i d'una moral *més enllà del bé i del mal*; i d'una nova vida, en definitiva, segons la *voluntat de poder*. Això no obstant, el fragment que més impacte

51. Leipzig: C. G. Naumann, 1894.

52. Compari's, doncs, les versions de Maragall titulades *Troços del Prefaci* (Catalònia, 15-XI-1898, pp. 269-271; o bé *O. C.*, I, 487-488), *El coneixement pur* (Catalònia, 25-II-1898, pp. 14-15; o bé *O. C.*, I, 486) i *A l'anar a sortir el sol* (Catalònia, 25-II-1898, pp. 13-14; o bé *O. C.*, I, 485-486), amb el text original d'*Also sprach Zarathustra*, *Nietzsche Werke*, VI, 1, eds. G. Colli, M. Montinari (De Gruyter, Berlin: 1968), i en els títols, respectivament: *Zarathustra's Vorrede* (5-12, 14-15), *Von der unbefleckten Erkenntnis* (152-155) i *Vor Sonnen-Aufgang* (203-206).

53. La més exagerada és la reducció de les sis línies entre «Wo ist Schönheit?» i «... euch Feigigen!» (*N. W.*, VI, 1, eds. G. Colli-M. Montinari, *op. cit.*, 153) a l'estrofa: «El voler creador no s'accontenta/ amb imatges, sinó amb aimar i morir.../ Aimar i morir: acoblament etern.» (Catalònia, 15-II-1898, p. 14).

54. Valentí, qui més ha estudiat la relació entre els dos autors, no es pronuncia sobre aquest punt. Manuel Carbonell, acurat traductor al català de *l'Així parlà Zarathustra*, en fa una valoració positiva, fins i tot referint «troballes òptimes» en el text de Maragall (Edicions 62, Barcelona, 1983, p. 15).

havia de tenir sobre el poeta havia de ser, al meu parer, *El coneixement immaculat* (*Von der unbefleckten Erkenntnis*), que curiosament Maragall tradueix com «El coneixement pur», potser per tal d'evitar la confusió amb «la Immaculada Concepció» (*Unbefleckten Empfängnis*), confusió que Nietzsche volia ostensiblement provocar. Dic això perquè es percep que és la part del *Zarathustra* que el poeta tradueix més *pro domo sua*, emportat sens dubte per l'entusiasme que el geni nietzscheà li desvetlla. Fins i tot crec que en unes ratlles d'aquesta part del llibre, aquelles relatives a la *palpació de la bellesa de la terra solament amb els ulls* —per cert silenciades en la traducció—, Maragall ha pogut trobar la tesi motriu del «Cant Espiritual».⁵⁵

Fet i fet, Nietzsche alludeix irònicament el «coneixement immaculat» per acusar aquells que s'amaguen del plaer i de la voluntat de poder en els ideals ascètics i la *voluntat de veritat*.⁵⁶ Són aquells que s'avergonyeixen i coneixen *per les entranyes*. Els altres, en canvi, els qui mostren la innocència del desig, concixen *pels ulls*, i doncs tenen la facultat del *coneixement pur*. Fixem-nos ara, tot seguit, en els trets que acompanyen a cadascuna d'aquestes figures del coneixement. El subjecte «immaculat», víctima del sentiment de culpa, projecta el seu amor cap a la lluna (*des Mondes Liebschaft*), sota la qual camina de nits amb passos tous. Aquest és l'home negador. El coneixedor *pur*, per contra, se sent atragut pel sol (*alle Sonnen-Liebe*), vers el qual trepitja amb passos forts: és el sobrehome, l'home afirmatiu. El primer és mogut per una vergonya de la terra; el segon, per l'amor a la terra (*Liebe zur Erde*), i per això és també veraç i actiu, no —com l'altre— hipòcrita i contemplatiu. Maragall expressa intensament aquesta dualitat en la traducció que estic comentant. ¿I no és justament la mateixa contraposició de la que sortirà al mateix temps la figura sobrehumana del comte Arnau? No sóc l'únic que ho pensaria, però puc refermar-ho ara amb els texts de Nietzsche al davant.

L'acostament a Nietzsche per part de Maragall arriba al seu punt àlgid amb aquesta assimilació de l'*Així parlà Zarathustra*, entre 1898 i 1900. No podrà tractar-se d'un pecat de joventut, tal com deixa anar Eugeni d'Ors,⁵⁷ perquè el poeta estava a la ratlla dels quaranta anys. Però tampoc, contra el que dóna a entendre

55. Vid. *Així parlà Zarathustra*, trad. CARBONELL, M., *op. cit.*, p. 115, entre «Per a mi el més estimat fóra...» i «... com un espill de cent ulls» (correspon a *N. W.*, VI 1 *op. cit.*, p. 153, línies 13-18).

56. *N. W.*, VI, 1, *op. cit.*, pp. 152-153.

57. *Signo de Juan Maragall en la historia de la cultura*, dins J. Maragall, O. C., II, p. 1.075.

Valentí,⁵⁸ es tracta d'una iniciativa aïllada i fora del context modernista. Per la selecció dels mateixos paràgrafs, clarament manifestatius de la duresa de caràcter del sobrehome, hem de pensar que el nietzscheanisme de les traduccions del 1898 i de la composició d'*El comte Arnau* forma part encara, i de quina manera, d'aquell procés de *sublimació* en la poesia —esmentat abans— del radicalisme nietzscheà, amb el que havia simpatitzat, el 1893, el primer Maragall modernista. Ni tampoc crec, com sosté Eugenio Trías, que el Nietzsche amb el qual millor sintonitza el poeta sigui el pensador de l'amor als homes,⁵⁹ tal com quedaria recollit a la segona part d'*El comte Arnau*, idea per cert ja sostinguda per Calsamiglia.⁶⁰ En l'article necrològic de finals del 1900 el poeta ja se n'ocupa, tocant a això, de fixar l'alternativa a Nietzsche en Sant Agustí, no en cap més altre Nietzsche. La trajectòria biogràfica i intel·lectual de Maragall a partir d'aquest any així ho confirma. El millor Nietzsche del potser millor Maragall és, apologetiques a part, l'únic Nietzsche de la *voluntad de poder*, el del *sobrehome* que textualment concita *El comte Arnau*. Això sí, posat en un ambient poètic i sabent perfectament per què se'l posava: per no fer ni fer-se mal.

Coincideixo, per tant, amb Joan-Lluís Marfany, quan diu, últimament, que el personatge del comte Arnau és una «clara figura simbòlica de l'intel·lectual modernista» i que Maragall, a més, s'identifica amb els seus personatges mítics, «...sobretot amb el comte», afegeix.⁵¹ Aquest és un senyal que la reflexió intel·lectual de Maragall entre 1893 i 1900 madura a la vegada que ho fa —podent-ne ser causa però també efecte— la seva reflexió al voltant de Nietzsche. El seu nietzscheanisme, encara que limitat, no era superficial ni passatger. En aquest sentit no podem aplicar-li allò que Unamuno, adreçant-se en carta precisament a Maragall, escriu sobre els intel·lectuals modernistes de Madrid: «Repiten la última novedad filosòfica, científica, literaria o artística de Euro-

58. *Els clàssics...*, op. cit., p. 150.

59. *El pensamiento cívico...*, op. cit., pp. 48-50, 146. Trías arriba a afirmar que la primera part d'*El comte Arnau* segueix una «moral de la fuerza natural» tomada sin crítica, o con poca crítica, de la filosofia nietzscheana» (p. 48). O, fins i tot, que el comte Arnau, en aquesta primera part, és una «figura carente de eticidad» (p. 49): singular manera d'interpretar Maragall segons ... Hegel.

60. *Assaigs i conferències*, op. cit. on l'autor dibuixa tres estadis successius: l'estètic, l'ètic i el religiós, bé que sempre «des de la perspectiva amorosa» (pp. 124-126).

61. «Joan Maragall», *Història de la literatura catalana*, op. cit., pp. 213-214. Vid. també del mateix autor: «Pròleg» a J. Maragall, *El comte Arnau*, op. cit., p. 9: «La primera part del *Comte Arnau* és, al capdavant, el punt més gran de l'assimilació pel nostre poeta de la influència nietzscheana sota la forma de l'exaltació de la constant inquietud intel·lectual.»

pa y siguen tan ...los mismos. Hay que oír hablar de Nietzsche en Madrid a sus adoradores. Les ha servido de pretexto para ir al maurismo.»⁶² Efectivament, després de set anys des del primer acostament al filòsof alemany, Maragall aconsegueix, amb *El comte Arnau*, una de les seves obres més reeixides, a partir, però, d'una quasi transposició, en clau mítico-poètica, del *Zarathustra* nietzscheà.

En últim terme, per comprovar-ho només cal llegir primer el poema maragallià i després la seva pròpia versió dels fragments de l'obra en qüestió, prou fidel, com deia, al text original. Les coincidències són evidents, més i tot si després consultem la versió original en alemany, sense apartar-nos dels mateixos fragments triats per Maragall. *El comte Arnau* és un poema de l'*Übermensch*, el sobrehome. Està organitzat per l'autor sobre la distinció i insistència en tres idees corresponents als trets nietzscheans del sobrehome. La primera és la del *sentit de la terra* (*der Sinn der Erde*). Arrelat a la terra, per amor a la terra, el sobrehome Arnau ja només sent la buidor i el silenci impassible del cel, mentre que Adalaisa, en contrast, continua veient-hi a Déu. Li està negat, a la pobra criatura víctima dels ideals ascètics, veure-hi el sol, la llum del migdia que es veu des d'una voluntat de poder com la del seu seductor. Adalaisa simbolitza, així, la voluntat de decadència [Cf. *Comte Arnau* (CA), III, 35-38 / *Also sprach Zarathustra* (ASZ), 153 (18-30), 204 (1-10), 205 (31-35)].⁶³ Arnau és el «fill de la terra», però també qui posa el seu «cel» en la terra; per exemple, en veure'l en els ulls d'Adalaisa. Justament són aquests els trets fonamentals que Nietzsche concedeix al sobrehome i que Maragall aplica —fins i tot anomenant-lo així, «sobrehome»— al seu comte Arnau: «seràs home sobrehome», escriu el poeta, i amb la condició que «ser home sobrehome, / (és) ser la terra palpitant» [Cf. CA, VI, 138-145, 164-165, 170; VII, 195, 201 / ASZ, 8 (30), 154 (31-32), 206 (8-9)].⁶⁴

Després de l'afirmació de la terrenalitat, apareix en el poema la noció nietzscheana del *voler fecundador* (*Wille zur Zeugung*), recollit per Maragall en la seducció d'Adalaisa, acte que confereix, com és sabut, el tema i la tensió narrativa de tot el poema. La

62. Carta de UNAMUNO M., a MARAGALL, J., 4-I-1907, reproduïda a Unamuno-Maragall, *Epistolario y escritos complementarios* (Seminarios y Ediciones, Barcelona, 1971), p. 54.

63. CA: *El comte Arnau*, en l'edició d'E. Bou, *op. cit.*, pel número dels apartats i dels versos. ASZ: *Also sprach Zarathustra*, en l'edició de Colli-Montinari, *op. cit.*, pel número de les pàgines i de les línies.

64. *Vid.* la identificació del progrés amb el «sentit de la terra», frase final de l'article «La ley del progreso», 21-V-1895 (O. C., II, p. 468).

voluntat engendradora d'Arnau apareix també com a rèplica de l'esterilitat a la qual estan condemnades l'abadessa Adalaisa i les seves monges («tristos cossos per sempre immaterials», diu el vers) a causa de la seva negació de la terra que els forts gosen afirmar [Cf. CA, III, 68-74 / ASZ, 152 (20-25), 153 (18-30)]. El voler fecundador és part d'un voler creador, com és propi de la voluntat del sobrehome. La seducció d'Adalaisa no està moguda per cap força gratuïta o diabòlica, sinó per la «innocència del desig», expressió manllevada per Maragall del *Zarathustra (die Unschuld in der Begierde, 153)*. El voler fecundador és pur, per això —escriu— «no s'acontenta amb imatges, sinó amb aimar i morir». És d'acord amb aquesta idea que el poema, després, ha d'alludir a la «imatge» ascètica per antonomàsia: el Sant Crist. Efectivament, la imatge cristiana aconsegueix d'alliberar Adalaisa de la primera oportunitat de seducció per part del comte [CA, IV, 87-98 / ASZ, 153 (28-29)]. En el poema la creu representa la imatge d'una voluntat decadent, negadora de la vida, com la d'Adalaisa. No cal dir, però, que la seva funció és ambivalent: salvadora de l'ànima, diu un Maragall cristià, però emblema de la hipocresia d'uns quants, diu el Maragall modernista i rebel. D'altra banda, la voluntat del sobrehome, la qual inclou aquesta dimensió de la «innocència del desig», és una voluntat generadora perquè es correspon amb una afirmació total de la vida. Arnau, com el sobrehome nietzscheà, és vital i afirmatiu: «Viure, viure, viure sempre: / no voldria morir mai; / ser com roure que s'arrela / i obre la copa en l'espai», diu Arnau a l'abadessa, mentre que ella li reconeix «...seràs home sobrehome, / perquè en tens la voluntat.» [CA, VI, 146-149, 170-171 / ASZ, 8 (13-29), 12 (8-23)]. Poc abans ja havia traduït que Zarathustra és aquell que sent l'«enorme afirmació sens límits» (*das ungeheure unbegrenzte Ja-und-Amen sagen, 204*). ¿No es això mateix el que representa el propi comte Arnau?

Entrem així en la tercera i última idea general que travessa el poema, aquella que més ens dona la mida d'aquesta «enorme afirmació sens límits». Es tracta de la idea del *voler com un volar tot sol*. «Tot món voler és volar, volar endins de tu», diu Zarathustra al cel en la traducció maragalliana de «*Fliegen allein will mein ganzer Wille, im dich hinein fliegen*» (204). Tornant al poema, aquesta noció del voler-volador s'expressa amb el permanent cavalcar i caminar del comte. Un home, així —pel que portem dit—, *terrè i fecundador*, però també i en definitiva una voluntat terrenal *en perpetu moviment*, sense que res l'aturi o la satisfagui: «El comte Arnau no es lleva, / tampoc no se'n va al llit, / que

corre i corre sempre, / i sempre amb més delit.» Tot això, terra, voler i volar, queda ben resumit en aquests dos versos: «Nit i dia i tot per mi, / que miro al dret dels meus passos.» I encara en aquest sol vers: «Jo sóc sols dels meus braços i els meus passos.» A més, com a terra en moviment, aquests passos del comte són sempre fermes i forts, repeteix el poema: «El teu pas farà basarda / com el pas del temporal.» Bé: Zarathustra és també aquell que trepitja fort. El poeta ha tingut ocasió de saber-ho i poder gaudir d'aquesta imatge simbòlica. «No em plauen passos quietes i avellutats: vull passos que ressonin amb dringants esperons, passos que parlin», ¡passos *que parlin!* diu Zarathustra. Els passos de l'home honest *parlen* en el seu ressonar: «*Jedes Redlichen Schritt redet*» (152). Els de l'hipòcrita, com els del gat per la teulada, són silenciosos: «...*die Katze aber stiehlt sich über den Boden weg*». ¿I no és precisament Arnau el qui parla sobretot amb el seu correr incabable, *leit motiv* del poema maragallà? Continua Nietzsche, en la traducció de Maragall: «Que més m'estimo trons i terra-tremol i fúria de tempesta, que el pas furtiu i silencios dels núvols; i també d'entre els homes avorreixo aquells de pas suau i de tot a mitges, que són com núvols insidiosos» [ASZ, 204 (25-30)]. Recordem una vegada més els versos d'Arnau, que ara diuen, anàlogament: «El teu pas farà basarda / com el pas del temporal.» La correspondència amb el Zarathustra que havia traduït una mica abans queda fora de tot dubte.

Crec que no és exagerat parlar del nietzscheanisme de Maragall, mentre l'identifiquem amb la seva poesia, en part, i amb la seva personalitat literària, ja totalment, si acceptem que aquesta és autènticament la d'un *modernista*. El poema d'*El comte Arnau*, a través de la repetició de la idea d'un caminar constant cap al migdia, és a dir, de la idea moderna d'un *progressar*, és la millor prova de l'element nietzscheà i del factor modernista en l'obra de Maragall i potser de tot l'anomenat modernisme literari català. Maragall havia trobat en Nietzsche la possibilitat d'expressar les seves idees modernistes amb la més alta intensitat espiritual. Traduint-ho del mateix Nietzsche, d'expressar-les com a «*fletxes de l'anhel vers l'altra riba*».⁶⁵

65. *Loc. cit.*: la frase pertany al Pròleg, § 4, d'*Així parlà Zarathustra* (ed. Colli-Montinari, p. 11).